

ODNOSI U TROUGLU SAD–EU–RUSIJA I NJIHOV UTICAJ NA GLOBALNE MEĐUNARODNE ODNOSI²

APSTRAKT

Rad je posvećen objašnjenju osnovnih karakteristika, tendencija i perspektiva odnosa u trouglu SAD–EU–Rusija i njihovom značaju i uticaju na širi međunarodni kontekst. Autorka objašnjava okolnosti i probleme sa kojima se u međusobnoj saradnji suočavaju SAD, EU i Rusija, kao i uticaj ove strateški važne saradnje na ukupne međunarodne odnose. Autor ukazuje na činjenicu da pored mnogobrojnih zajedničkih interesa, postoje i značajne razlike i protivrečnosti kako u međunarodnim pozicijama, tako i u neposrednim i dugoročnim ciljevima SAD, EU i Rusije. Ističe se da će efikasna borba sa nizom novih pretnji i izazova u svetu, u krajnjoj liniji, zahtevati restrukturiranje odnosa EU i NATO-a, kao i razvoj konkretnije strategije za saradnju SAD-a, EU i Rusije. Pri tome bi, kako se navodi, EU trebalo da igra značajniju ulogu nego do sada. Autor zaključuje da postoji više neiskorišćenih mogućnosti za saradnju između SAD–EU–Rusija, te da će uticaj Unije u svetu zavisiti i od njene spremnosti i sposobnosti da doprinese rešavanju međunarodnih bezbednosnih problema.

Ključne reči: Evropska unija, Ruska Federacija, SAD, međunarodni odnosi.

Odnosi i saradnja SAD, EU i Rusije imaju važan uticaj na aktuelne međunarodne odnose. Pored mnogobrojnih zajedničkih interesa, postoje i značajne razlike i protivrečnosti u njihovim međunarodnim pozicijama, kao i u neposrednim i dugoročnim ciljevima.

1 Dr Ana Jović Lazić, istraživač-saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, E-mail adresa: anajovic@diplomacy.bg.ac.rs.

2 Rad predstavlja deo naučnog projekta „Srbija u savremenim međunarodnim odnosima: Strateški pravci razvoja i učvršćivanja položaja Srbije u međunarodnim integrativnim procesima – spoljnopolitički, međunarodni ekonomski, pravni i bezbednosni aspekti”, finansiranog od strane Ministarstva nauke i tehnološkog razvoja Vlade Republike Srbije (evidencioni broj: 179029), a realizuje se u Institutu za međunarodnu politiku i privredu u periodu od 2011. do 2014. godine.

U periodu Hladnog rata svet je u osnovi bio polarizovan na dva suprotstavljena vojno-politička bloka – Varšavski pakt, na čijem se čelu nalazila Rusija, i NATO koji je predvodio SAD. Početkom osamdesetih godina dvadesetog veka američka spoljna politika zasnivala se na pretpostavci da će SSSR postojati relativno dugo. Nije predviđan raspad Sovjetskog Saveza i „socijalističkog lagersa”.³ Promene u SSSR-u počinju da bivaju приметne sredinom osamdesetih, kada je Gorbačov počeo da ukida jedan po jedan izvor neslaganja između Istoka i Zapada. U osnovi promena započetih u sovjetskoj spoljnoj politici ležala su pragmatična nastojanja da se zaustavi trka u naoružanju kako bi se oslobodili resursi za rešavanje sve izrazitijih ekonomskih, socijalnih i drugih problema.⁴

Raspad SSSR-a 1991. godine osporio je dotadašnju strukturu bipolarnog međunarodnog sistema, kojim su dominirale dve velike sile, odnosno dva bloka na čelu sa velikim silama. Završetkom Hladnog rata i raspadom Varšavskog pakta i Sovjetskog Saveza, evroatlantski savez ostao je bez glavnog vojnog, političkog i ideološkog neprijatelja. Istovremeno, raspad SSSR-a doveo je do pojave Rusije kao najmoćnije države naslednice, čiji razvoj i proces demokratizacije značajno utiču na evropsku i globalnu bezbednost. U post-bipolarnom svetu, Zapad Rusiju vidi istovremeno kao potencijalnu pretnju i kao saveznicu.⁵

Kolaps bipolarnog sistema bio je veliki izazov i za odnose SAD-a i EU. Uloga i položaj SAD-a u transatlantskom savezu počeli su da se menjaju. Sa raspadom SSSR-a, bezbednost Zapadne Evrope postala je manje zavisna od SAD-a. Prestanak sovjetske opasnosti naveo je Evropljane da preispitaju svoje dugogodišnje partnerstvo sa Sjedinjenim Američkim Državama i usvoje samostalnu politiku. Evropa se osećala mnogo sigurnije u svetu u kojem ne postoji velika neprijateljska vojna organizacija oličena u Varšavskom paktu.⁶

Kada je reč o bezbednosti nakon Hladnog rata, pa sve do 1999, između EU i Rusije postojala je svojevrsna „politika zanemarivanja”. Ova politika zasnivala se na činjenici da EU i Rusija još geografski nisu bile suviše blizu, a oba aktera bila su zaokupljena rešavanjem sopstvenih problema u uslovima krupnih promena na međunarodnom planu. U to vreme Zajednička spoljna i bezbednosna politika EU,

3 Vitaly Merkushev, “Relations between Russia and the EU”, *Perspectives on European Politics and Society*, Routledge, Leiden, 2005, p. 359.

4 Robert H. Donaldson, Joseph L. Noguee, *The Foreign Policy of Russia: Changing Systems Enduring Interests*, Sharpe, Armonk, New York, 1998, p. 189.

5 George Voskopoulos, “U.S. Terrorism, International Security, and Leadership: Toward a U.S.–EU–Russia Security Triangle”, *Demokratizatsiya*, Vol. 11, The World Affairs Institute, Washington, DC, 2003, p. 166.

6 Elisabeth Johansson-Nogues, *The Construction of an EU foreign policy identity*, Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona, 2008, p. 308.

kao i Evropska bezbednosna i odbrambena politika, jedva da su postojale u praksi – van papira, dok se NATO postepeno profilisao kao garant bezbednosti.⁷ Istovremeno, zemlje članice EU više nisu bile pod blokovskim pritiskom da svoje spoljnopolitičke interese neposredno potčine širim interesima NATO-a. Početkom devedesetih godina Evropsku zajednicu zamenila je Evropska unija, kao konsolidovaniji politički akter, simbolizovan u stvaranju Zajedničke spoljne i bezbednosne politike. Taj proces SAD je posmatrao ambivalentno.⁸

Neposredno nakon Hladnog rata, SAD i zapadnoevropske zemlje složili su se da bi Rusija trebalo da bude integrisana u post-bipolarni svetski poredak, između ostalog i zbog toga što bi problemi i troškovi izolacije Rusije bili veći od troškova i prednosti saradnje sa njom. Rusija je, sa svoje strane, saradnju sa Zapadom videla kao mogućnost da dobije adekvatnu ulogu i uticaj u post-hladnoratovskom periodu.⁹ Na samitima SAD-a i Rusije održanim sredinom devedesetih usvojene su brojne političke deklaracije i izjave u kojima se navodi da se dve zemlje međusobno više ne smatraju potencijalnim neprijateljima.¹⁰

Politika Rusije postala je jasno proevropski orijentisana, pokazujući da je saradnja sa Unijom njen strateški prioritet.¹¹ Gorbačovljevi naslednik Boris Jeljcin otišao je još dalje u približavanju nekadašnjim sovjetskim neprijateljima SAD-u i Zapadu uopšte. Njegova administracija je, i pored velikih razlika, pokušala da izgradi istinsko partnerstvo sa Zapadom. Jeljcin je želeo da se u Rusiji bez odlaganja sprovedu političke i ekonomske reforme. Na posebnom samitu Saveta bezbednosti UN 1992. godine Jeljcin je izneo svoje stavove tvrdeći da Rusija vidi SAD, Zapad i zemlje Evrope ne samo kao partnere, već i kao saveznike, što je veoma važan preduslov za miroljubivu saradnju država civilizovanog sveta. Tom prilikom Jeljcin je istakao da Rusija svoju spoljnu politiku više ne potčinjava ideološkim doktrinama

7 Dov Lynch, “The Security Dimension of the European Neighbourhood Policy”, *The International Spectator*, No.1, Istituto Affari Internazionali, Routledge, Rome, 2005, p. 36.

8 Elisabeth Johansson-Nogues, *The Construction of an EU foreign policy identity*, op. cit., p. 308

9 Riccardo Alcaro and Emiliano Alessandri, “Re-setting US–EU–Russia Relations. Moving beyond Rhetoric”, *Documenti IAI 0919*, Istituto Affari Internazionali, Roma, 2009, pp. 2–3.

10 Prvi sastanak nakon raspada SSSR-a američkog predsednika Buša starijeg i ruskog predsednika Jeljcina održan je decembra 1991. u Kemp Dejvidu. Promena predsednika na američkim izborima 1992. godine dovela je do promene u politici prema Rusiji. Politika Klintonove administracije polazila je od stava da je glavni problem SAD-a postala slabost Rusije, a ne njena snaga. “U.S.–Russia Relations”, Internet, <http://www.bits.de/NRANEU/US-Russia.htm>.

11 George Voskopoulos, “U.S.Terrorism, International Security, and Leadership: Toward a U.S.–EU–Russia Security Triangle”, op. cit., p. 166.

ili politici samodovoljnosti, kao i da su njeni osnovni principi prevlast demokratije, ljudskih prava i sloboda, zakonitosti i morala.¹² U to vreme administracija Bila Klintona vodila je politiku prema Rusiji u skladu sa svojim uverenjem da su domaća kretanja u Rusiji ključna za utvrđivanje njene spoljne politike. Postoje mišljenja da je ona našla odgovarajućeg partnera i u Andreju Kozirjevu, prvom post-komunističkom ministru inostranih poslova, koji je ohrabrivao američko učešće u unutrašnjoj tranziciji Rusije i glasno zastupao prozapadnu politiku.¹³

Međutim, odnosi Rusije sa Zapadom tokom devedesetih nisu doveli do njene željene integracije u novi međunarodni poredak. Istovremeno, ruska privreda je ubrzano propadala i zaoštivali se socijalni i politički problemi, uz ratove u okolnim regionima. Ovo je naišlo na velike otpore snažnih konzervativnih snaga iz sovjetskog perioda. Došlo je do razočaranja unutrašnjom tranzicijom i pokrenute su rasprave o ulozi SAD-a i EU u promovisanju reformi i kapitalizma u Rusiji. Kozirjeva je 1996. godine zamenio Jevgenij Primakov, čije je odbacivanje prozapadne politike i zalaganje za multipolarnost kao osnovni princip bezbednosne politike Rusije izazvalo značajne kritike u SAD-u i EU.¹⁴

U Rusiji je sazrevalo saznanje da se na pomenutim osnovama ne mogu dugoročnije graditi ravnopravni, partnerski odnosi. Rusija je, međutim, bila suviše slaba da bi stvari mogla da pokrene u pravcu svojih interesa. Iako je očuvala atribute svetske sile, dramatičan pad ekonomske i političke snage i secesionistički pokreti doveli su do brojnih protivrečnosti između aspiracija i realnih kapaciteta Rusije.¹⁵

12 Robert H. Donaldson, Joseph L. Noguee, *The Foreign Policy of Russia: Changing Systems Enduring Interests*, op. cit., p. 190.

13 Angela Stent, "American views on Russian security policy and EU–Russian relations", Prepared for the IISS/CEPS European Security Forum, Brussels, January 14, 2002, Internet, <http://www.eusec.org/stent.htm>.

14 Jevgenij Primakov je bio ministar spoljnih poslova Rusije od januara 1996. do septembra 1998, a zatim premijer do maja 1999. godine. Primakov je imao pragmatičan pristup spoljnoj politici i odnose u međunarodnoj zajednici je posmatrao prvenstveno kao konkurenciju odnosa snaga vodećih sila. Polazeći od činjenice da je Rusija svetska sila, Primakov je smatrao da bi svoje nacionalne interese trebalo da zaštiti ograničavanjem uticaja SAD-a i Zapada u svetu. Ovaj cilj trebalo je ostvariti ne sukobima, već intenzivnijom saradnjom sa nekim od najuticajnijih zemalja sveta, kao što su Kina, Indija, Brazil, itd. Geopolitičkom pozicioniranju Rusije trebalo je da doprinese i tešnja saradnja sa zemljama ZND, kao i njena uloga posrednika između Zapada i tzv. „otpadničkih zemalja”, kao što su Severna Koreja, Irak, Jugoslavija, Kuba, Libija, itd. Дмитрий Тренин, „Политические отношения России с США и Евросоюзом: союзники, партнеры, соперники?”, op. cit., стр. 265.

15 Richard Sakwa, "New Cold War' or twenty years' crisis? Russia and international politics", *International Affairs* 84: 2, Royal Institute of International Affairs, London, 2008, p. 241.

Postoje mišljenja da je u vreme administracije Bila Klintona SAD posmatrao Rusiju ne kao potencijalnog saradnika, već kao nostalgичnu, nefunkcionalnu i finansijski slabu silu na čiji račun je Zapad mogao da ostvari svoje interese.¹⁶ U skladu sa tim je i stav da su, dok se Rusija suočavala sa složenim problemima, SAD i Zapad u njoj videli izvor sirovina, tržište za svoju robu i mlađeg partnera na međunarodnoj areni, nastojeći da to pokriju simboličnim gestovima i formalnim odnosom prema Rusiji kao velikoj sili. Tokom devedesetih godina i SAD i Unija nastojali su da ostvare svoje političke i bezbednosne ciljeve u postkomunističkoj Evropi koji su, pre svega, podrazumevali uključivanje zemalja Istočne Evrope u bezbednosne, političke i ekonomske institucije Zapada.¹⁷

Oponašajući ravnopravno partnerstvo, SAD i Zapadna Evropa uspevali su da zadrže Rusiju na liniji saradnje sa Zapadom sve do NATO bombardovanja SRJ 1999. godine.¹⁸ Bombardovanje je znatno pogoršalo odnose Rusije i Zapada. Rusija je ocenila da cilj intervencije NATO-a nije očuvanje stabilnosti u Evropi, kao što su to proklamovali lideri ove organizacije, već širenje oblasti američke i zapadne hegemonije.¹⁹ Rusija je tada privremeno prekinula odnose sa NATO-om.

U to vreme najveća slabost Rusije bile su njene finansije. Kada je bankrotirala, 1999. godine, Rusija je imala 16,6 milijardi dolara kredita od MMF-a i samo 8 milijardi dolara deviznih rezervi. Ipak, rast cena nafte (od 10 dolara za barel u 1998. na 35 dolara u 2000. godini) omogućio je postepeno poboljšanje ekonomske situacije u zemlji.²⁰

Prevazilaženjem finansijskog haosa, dolazi i do promena u spoljnoj politici Rusije i nastojanja da se obnovi njen uticaj u svetu. Kada je došao na vlast, Putin je pokazao da ima odlučnu nameru da ostvari ono što je smatrao zaslužnim

16 Francisco José Ruiz González “European Union-Russia Relations, the ‘Eastern Partnership’, the Future of the OSCE, and their Consequences for the Common Security and Defence Policy (CSDP)”, *The European Security and defence policy (ESDP) after the Entry into Force of the Lisbon Treaty*, Spanish Institute for Strategic Studies, Working Group, No 5/09, Madrid, 2010, p. 194.

17 Дмитрий Тренин, „Политические отношения России с США и Евросоюзом: союзники, партнеры, соперники?“, *Интеграция и идентичность: Россия как “новый Запад”*, Москва, 2006, стр. 233.

18 *Ibidem*, p. 239.

19 Riccardo Alcaro and Emiliano Alessandri, “Re-setting US–EU–Russia Relations. Moving beyond Rhetoric”, op. cit., p. 3.

20 Francisco José Ruiz González “European Union–Russia Relations, the ‘Eastern Partnership’, the Future of the OSCE, and their Consequences for the Common Security and Defence Policy (CSDP)”, op. cit., p. 194.

mestom Rusije u svetu. Istovremeno, odlučio je i da se pozabavi promenama u međunarodnom okruženju, od kojih je mnoge smatrao nezakonitim i rezultatom slabosti države za vreme Gorbačovljeve i Jeljcinove ere.

U spoljnoj politici Rusija je tražila saveznike koji bi delili njena stanovišta o sprečavanju globalne dominacije SAD-a, koju je Moskva smatrala, a i dalje smatra, pretnjom međunarodnoj bezbednosti i svojim nastojanjima da postane značajan centar uticaja u multipolarnom svetu.²¹ U težnji da postane ključni faktor u međunarodnim odnosima Rusija je uspostavila bliske odnose sa brojnim akterima, uključujući i zemlje Zapadne Evrope, Kinu, Indiju i Brazil, ali i sa zemljama koje je SAD okarakterisao kao „otpadničke”.²² Posebna pažnja posvećena je zemljama koje su postale nezavisne na tzv. „postsovjetskom prostoru”.

Istovremeno, Rusija je shvatila i značaj uspostavljanja funkcionalnih odnosa i saradnje sa Zapadom, pre svega Evropskom unijom. Bliža saradnja sa EU bila je značajna kako bi se pridobila evropska podrška za stavove Rusije o strateškim međunarodnim pitanjima. Postoje mišljenja da je orijentacija prema Evropi veoma važna za samoidentifikaciju Rusije kao značajne evroazijske regionalne sile, i za prevazilaženje ruskog sindroma supersile.²³ Zvanična politika polazila je od toga da je Rusija deo evropskog civilizacijskog identiteta i da bi svet trebalo da pokaže spremnost da prihvati značajniju ulogu Rusije u međunarodnoj zajednici.²⁴ U tom bi kontekstu trebalo posmatrati i odnose EU i Rusije i njihov razvoj do strateškog partnerstva.²⁵

Za većinu post-komunističkih zemalja kraj Hladnog rata i saradnja sa zapadnim institucijama bili su simbol oslobođenja od nekadašnjeg podređenog položaja i zavisnosti. Pristupanje Uniji i Severnoatlantskom savezu videle su kao najefikasniji način da obezbede sigurnost i stabilnost u novim okolnostima. Ove zemlje su se opredelile za duboke reforme i proces transformacije

21 Roger E. Kanet, “Russia and Europe: An Imbalanced Relationship”, in: *US-EU-Russia: New Strategic Dynamics after Bush*, ACDIS Occasional Paper, Vol. XVII, No. 1, University of Illinois, Illinois, 2008/9, p. 5.

22 Kathleen J. Hancock, “Russia: Great Power Image versus Economic Reality”, *Asian Perspective*, Vol. 31, No. 4, Institute for Far Eastern Studies Kyungnam University, Seoul, 2007, p. 73.

23 Irina Kobrinskaya, “The Multispeed Commonwealth”, *Russia in Global Affairs*, Vol. 2, No. 1, Moscow, 2004, pp. 51–63.

24 Richard Sakwa, “New Cold War’ or twenty years’ crisis? Russia and international politics”, op. cit., p. 242.

25 Ilsiya Shakurova, “European Union – Russian Relations after the Last EU Enlargement”, *Comparing and Inter-Relating the European Union and the Russian Federation*, Andreas Langenohl and Kirsten Westphal (eds.), No. 30, Universität Gießen, Bonn, 2006, p. 12.

političkih i ekonomskih sistema.²⁶ SAD i Zapadna Evropa prihvatili su i svesrdno podržali ovu orijentaciju, pokazavši spremnost da zemlje Centralne i Istočne Evrope postepeno integrišu u NATO i EU. Ovo, međutim, nije nailazilo na bezrezervnu podršku Rusije, posebno kada je u pitanju članstvo u NATO-u. Rusija je promene pre svega doživela kao izazov u očuvanju uloge i uticaja značajnog faktora u međunarodnim odnosima.²⁷

Kasniji razvoj događaja u međunarodnim odnosima obeležio je unilateralizam Bušove administracije, početak globalnog rata protiv terorizma i invazija na Irak 2003. godine, što je dovelo do daljeg samoodređenja Rusije kao značajne nezavisne sile sa globalnim interesima.²⁸

Bušova administracija davala je prednost jednostranom pristupu međunarodnim odnosima, zbog čega su tenzije između Zapada i Rusije dodatno povećane. Tzv. „tvrdi nacionalni strateški i ekonomski interesi” bili su na vrhu liste prioriteta američke politike, dok se na poštovanje konvencija i principa međunarodnog prava često gledalo kao na smetnju u ostvarenju ciljeva politike SAD-a.²⁹

U to vreme i Unija i Rusija razvijale su odnose ubedene da će njihova uloga i značaj na međunarodnoj sceni neminovno rasti. Iako to nigde nije eksplicitno navedeno, smatra se da je postojalo zajedničko uverenje EU i Rusije da će se uloga SAD-a u svetu postepeno smanjivati i da neće biti u mogućnosti da jednostrano rešava značajne međunarodne probleme i izazove.³⁰ Postoje mišljenja da je u geopolitičkom smislu, Rusiji potrebna Unija pre svega kako bi balansirala hegemoniji SAD-a u svetu. U skladu sa tim je stav da Rusiji ide na ruku svaki znak neslaganja u evroatlantskim odnosima i svako nastojanje Unije da postane nezavisniji centar moći u globalnim odnosima. Drugim rečima, Rusija želi da učestvuje, zajedno sa Unijom, u stvaranju novog multipolarnog svetskog poretka. Veruje se da bi odnosi i saradnja sa Rusijom mogla biti od značaja i za unapređenje globalnog položaja same Unije. Argumenti u prilog toga uključuju

26 Adam Daniel Rotfeld, “Transforming Foreign and Security Policies”, *American Foreign Policy Interests*, Vol. 29, Issue 1, Routledge, New York, 2007, p. 60.

27 Richard Sakwa, “New Cold War’ or twenty years’ crisis? Russia and international politics”, op. cit., p. 241.

28 Francisco José Ruiz González “European Union–Russia Relations, the ‘Eastern Partnership’, the Future of the OSCE, and their Consequences for the Common Security and Defence Policy (CSDP)”, op. cit., p. 194.

29 “U.S.–Russia Relations”, op. cit.

30 Marcin Kaczmarek, “Russia’s place in global EU policy”, *The Russian Factor in the Policy of the European Union Towards International Crises*, Natolin Paper 36, Warsaw: Natolin European Centre, 2009, p. 68.

činjenicu da je Rusija stalna članica Saveta bezbednosti UN, da ima politički uticaj u sukobima opterećenim regionima u svetu, kao i da nastoji da ograniči jednostranu politiku SAD-a. U skladu sa tim, bilo bi prirodno očekivati da Rusija bude značajan partner Unije u rešavanju međunarodnih kriza.³¹

Nakon terorističkih napada u SAD-u septembra 2001. godine, borba protiv terorizma našla se u žiži interesovanja međunarodne zajednice. Rusija je počela da naglašava svoje strateško partnerstvo i sa EU i sa SAD-om. Ona je bila i među prvim zemljama koje su odlučile da stanu uz SAD u borbi protiv Al Kaide. Veruje se da je Rusija očekivala kako će njen doprinos u borbi protiv terorizma omogućiti da SAD postane elastičniji u vezi sa pojedinim unutrašnjim pitanjima u Rusiji, pre svega u vezi sa Čečenijom, ali i uopšte sa pitanjem poštovanja ljudskih prava. U tom kontekstu, Rusija je nastojala da pokaže da je čečenski separatizam deo šire opasnosti od terorizma u svetu. SAD je pozdravio predloge Rusije za saradnju, uveren da će Moskva pomoći u rešavanju problema sa kojim je bio suočen. Preovladava mišljenje da je približavanja Rusije Zapadu posle napada na Svetski trgovinski centar bilo, pre svega, posledica pragmatizma, kao i da tako proglašeno jedinstvo u borbi protiv terorizma nije smanjilo postojeće razlike između Rusije i SAD-a.³²

Dakle, iako su se pojavile naznake da će naizgled trajna neslaganja i podele između Rusije i SAD-a biti prevaziđeni, ubrzo su sporna pitanja ponovo došla do izražaja nastavljajući da opterećuju rusko-američke odnose.³³ Juno 2002. godine SAD se povukao iz ugovora o antiraketnom naoružanju koji je potpisao sa SSSR-om 1972. kao deo pregovora o ograničenju strateškog naoružanja. Međutim, iste godine osnovan je i Savet NATO–Rusija, o čemu će naknadno biti reči.

U nizu protivrečnosti u odnosima SAD-a, EU i Rusije jedinstvena je situacija nastala u vezi sa pripremom i sprovođenjem vojnih operacija SAD-a i njegovih saveznika u vezi sa svrgavanjem režima Sadama Huseina. Bez presedana je da, pored Rusije, Francuska i Nemačka istupe protiv nacrtu rezolucije SAD-a i Velike Britanije u Savetu bezbednosti UN.³⁴ Dubok

31 *Ibidem*, p. 69.

32 Riccardo Alcaro and Emiliano Alessandri, “Re-setting US–EU–Russia Relations. Moving beyond Rhetoric”, op. cit., p. 3.

33 “The Anti-Ballistic Missile (ABM) Treaty at a Glance”, Internet, <http://www.armscontrol.org/factsheets/abmtreaty>.

34 Konstantin Khudoley, “Russia and the European Union: New opportunities, new challenges”, in: Arkady Moshes (ed.), *Rethinking the Respective Strategies of Russia and the European Union, Special FIIA Report*, Carnegie Moscow Center, The Finnish Institute of International Affairs Helsinki, Moscow, 2003, p. 13.

unutrašnji raskol do kojeg je došlo po ovom pitanju u EU doveo je do formiranja svojevrzne diplomatske koalicije Berlina, Moskve i Pariza, u kojoj je svaka od zemalja sledila svoje sopstvene ciljeve. Inače, jedinstvo Rusije i dve ključne zemlje EU po pitanju Iraka nije suštinski uticalo na dalji razvoj ukupnih odnosa Rusija i Unije koji su se komplikovali.³⁵

SAD i neke zemlje EU, često su ukazivali na to da je politika Rusije štetna po dalji društveno-ekonomski razvoj u svetu i razvoj zemalja nastalih na teritoriji bivšeg SSSR-a, i da kao takva ugrožava transatlantsku solidarnost i saradnju. Nastojanja Rusije da poveća uticaj na post-sovjetskom prostoru naišla su na otpor Gruzije i Ukrajine, koje su na izborima održanim 2003, odnosno 2004, pokazale da gravitiraju zapadnim zemljama. U jesen 2005. Rusija i Nemačka postigle su dogovor da izgrade gasovod „Severni tok”. Rusija je sredinom 2006. predsedavala Samitom G8 koji je održan u Sankt Peterburgu. Međutim, događaji koji su usledili te godine, kao što su ubistvo ruske novinarke Ane Politkovske i bivšeg službenika Savezne službe bezbednosti Rusije Aleksandra Litvinjenka, negativno su se odrazili na odnose Rusije i Zapada.³⁶

Krajem 2006. i početkom 2007. Rusija je počela da traži temeljnu rekonstrukciju postojećeg modela odnosa sa Zapadom i novi položaj na međunarodnoj sceni, koji bi joj omogućio da osigura ravnopravnost u odnosu na Zapad i ostale centre moći u nastajanju.³⁷

Samouvereni stav Rusije u velikoj meri je zasnovan na velikom ekonomskom rastu, pre svega zahvaljujući značajnom rastu cena energenata od sredine 2004. Pored toga, u leto 2006. Rusija je izmirila obaveze koje je po osnovu sovjetskih dugova imala prema Pariskom klubu, čime je u potpunosti obnovila svoj finansijski suverenitet.³⁸

Suštinske razlike u stavovima oko statusa Kosova, primedbe Rusije na plan SAD-a da razvije sistem protivrakete odbrane i razmesti elemente sistema u

35 Тимофей Бордачев, *Пределы Европеизации. Россия и Европейский союз в 1991 – 2007 годах: теория и практика отношений*, Европа, Москва, 2007., стр. 26.

36 Fyodor Lukyanov, Putin’s Russia: “The Quest for a New Place”, *Social research*, Vol. 76, No. 1, Western Social Science Association, New York, 2009, p. 122.

37 Marcin Kaczmarski, “Russia’s revisionist policy towards the West”, *OSW Studies*, Issue 33, Centre for Eastern Studies, Warszawa, 2009, p. 49.

38 Sa pozicije po veličini dvadesete ekonomije sveta 2000. godine, ona je napredovala do osme pozicije u smislu pariteta kupovne moći 2008. Prosečna godišnja stopa rasta između 1999. i 2007. bila je sedam procenata. BDP se sa 200 milijardi dolara 1999. povećao do 1,78 milijardi 2008. godine. U istom periodu realni BDP porastao je za 70 procenata. Ibidem., p. 51–52.

Poljskoj i Češkoj, kao i pitanje ratifikacije izmenjenog sporazuma o konvencionalnim oružanim snagama u Evropi, izazvali su značajne tenzije u odnosima EU, SAD-a i Rusije 2007. godine.³⁹

Rastuće napetosti uočene su i u poznatom obraćanju na 42. minhenskoj konferenciji o bezbednosti februara 2007, tadašnjeg predsednika Rusije Vladimira Putina. Tom prilikom Putin je oštro kritikovao postojeći model odnosa Rusije i Zapada, za koji je rekao da je na snazi od kraja Hladnog rata, kao i američku spoljnu politiku, optužujući SAD da se opasno meša u suverene poslove ostalih naroda, namećući im svoju ekonomsku, kulturnu i obrazovnu politiku. Osnovna teza Vladimira Putina bila je da Zapad, posebno SAD, nije uzeo u obzir mišljenja i interese Rusije. Kritikovao je i ambicije SAD-a da izgradi unipolarni svetski poredak, nedostatak posvećenosti kontroli naoružanja, proširenje NATO-a i razvoj antiraketnog štita. Poruka koju je poslao bila je da Rusija više ne prihvata postojeći međunarodni poredak. Od sredine devedesetih godina, Rusija je kritikovala model svojih odnosa sa Zapadom koji je nastao nakon završetka Hladnog rata. Istovremeno, ona je pokušavala da se pridruži postojećem globalnom poretku zalažući se za prilagođavanje sistema kako bi bio povoljniji za nju. Iako se ovaj govor često ocenjuje kao prekretnica u spoljnoj politici Rusije, postoje i mišljenja da on uglavnom ponavlja već izraženu zabrinutost zvanične Moskve. Pri tome se ukazuje na nastojanje visokih ruskih zvaničnika da naglase kako govor održan u Minhenu nije konfrontacioni, i da istaknu kako Rusija želi saradnju sa svakim ko je spreman da učini isto pod jednakim uslovima.⁴⁰

Na Putinovo obraćanje Buš je uzvratilo insistiranjem na priznavanju jednostrano proglašene nezavisnosti Kosova februara 2008, akcionim planovima za članstvo u NATO-u Ukrajine i Gruzije na samitu u Bukureštu aprila te godine – inicijativa je žestoko osporena od strane Nemačke i Francuske – a nastavio je i sa planovima za razmeštanje sistema protivraketne odbrane u Poljskoj i Češkoj.⁴¹

Do vrhunca u zaoštavanju odnosa SAD-a i Rusije, a i EU, došlo je za vreme šestodnevnog rata između Rusije i Gruzije avgusta 2008. i kasnijeg priznavanje nezavisnosti Abhazije i Južne Osetije od strane Rusije. Ovaj sukob spustio je odnose SAD-a, Evrope i Rusije na najniži nivo od kraja Hladnog rata.

39 Margot Light, “Keynote Article: Russia and the EU: Strategic Partners or Strategic Rivals?”, *Journal of Common Market Studies Annual Review of the European Union in 2007*, Vol. 46, Blackwell Publishing, Oxford, 2008, p. 14.

40 Monaghan, Andrew, “‘An enemy at the gates’ or ‘from victory to victory’? Russian foreign policy”, *International Affairs*, 84: 4, Royal Institute of International Affairs, London, 2008, p. 719.

41 Fyodor Lukyanov, *Putin's Russia: “The Quest for a New Place”*, op. cit., p. 122.

Postoje mišljenja da u Rusiji još preovlađuje „hladnoratovski mentalitet”, i da zato često prenaglo reaguje kada veruje da je ugrožena njena pozicija u oblastima gde smatra da ima legitimnu ulogu. U svakom slučaju, sukob Rusije i Gruzije pokazao je spremnost Rusije da primeni i vojna sredstva ukoliko proceni da su njeni vitalni bezbednosni interesi u susedstvu ugroženi.⁴²

Ovo je potvrdio i ruski predsednik Medvedev, koji je nakon sukoba jasno stavio do znanja da će Rusija nastaviti da brani svoje sfere interesa i svoje građane u inostranstvu. Polazeći od toga da svi narodi imaju interese, Medvedev je zaključio da je prirodno da Rusija bivše sovjetske republike posmatra kao oblast svojih posebnih interesa. I ministar inostranih poslova Lavrov dao je brojne izjave o jedinstvenim odnosima i zajedničkim civilizacijskim i ostalim vezama Rusije i zemalja ZND. Postoje mišljenja da su ove izjave potvrdile namere Rusije da uspostavi dominantnu ulogu i uticaj u susedstvu.⁴³

Stav prema susedstvu Rusija je potvrdila i u Spoljnopolitičkom konceptu iz 2008, u kojem je artikulisala vodeće principe svoje spoljne politike, uključujući i stav da za Rusiju, kao i za ostale zemlje, postoje regioni u kojima imaju privilegovane interese. Postoje mišljenja da novi Spoljnopolitički koncept, pored toga što pomaže u razumevanju ruskih stanovišta i politika, pruža ključ i za procenu pravca u kojem se mogu razviti odnosi Rusije sa Zapadom. Kao jedan od osnovnih ciljeva spoljnopolitičkih aktivnosti navodi se jačanje pozicije u svetskoj zajednici, koja će odgovarati interesima Rusije i koja je neophodna za rast i razvoj njenog političkog, ekonomskog, intelektualnog i duhovnog potencijala.⁴⁴

U Spoljnopolitičkom konceptu navodi se i da Rusija svoje odnose sa SAD-om izgrađuje uzimajući u obzir ne samo ogromni potencijal te zemlje za uzajamno korisnu bilateralnu trgovinsku, ekonomsku, naučnu, tehnološku i drugu saradnju, već i njen ključni uticaj na stanje globalne strateške stabilnosti i međunarodnu situaciju u celini.⁴⁵ Predlaže se i strateško partnerstvo sa SAD-om kako bi se prevazišle barijere i ideološki principi prošlosti, i usredsredilo na stvarne pretnje. Naglašava se da je interes Rusije da akcije SAD-a u svetu budu zasnovane na principima i pravilima međunarodnog prava, pre svega Povelje

42 Manfred Huterer, “The Russia Factor in Transatlantic Relations and New Opportunities for U.S.–EU–Russia Cooperation”, op. cit., p. 5.

43 Francisco José Ruiz González “European Union–Russia Relations, the ‘Eastern Partnership’, the Future of the OSCE, and their Consequences for the Common Security and Defence Policy (CSDP)”, op. cit., p. 198.

44 Ibidem., p. 199.

45 “Концепция внешней политики Российской Федерации”, 12 июля 2008 года, Интернет, <http://www.kremlin.ru/text/docs/2008/07/204108.shtml>.

UN. Dugoročni prioritet Rusije je uspostavljanje odnosa sa SAD-om na čvrstim ekonomskim osnovama koje će obezbediti da se problemi zbog razlike dveju strana rešavaju na osnovu pragmatizma i poštovanja ravnoteže interesa, koji će omogućiti obezbeđenje veće stabilnosti i predvidivosti u rusko-američkim odnosima. Što se tiče Evropske unije, Spoljnopolitički koncept ponavlja da je prioritet Rusije postizanje dogovora o sporazumu o strateškom partnerstvu i uspostavljanje naprednijeg oblika međusobne saradnje u svim oblastima.⁴⁶

Spoljnopolitički koncept govori i o oblikovanju nove oblasti evroatlantske bezbednosti. Kao osnovni cilj ruske spoljne politike u Evropi navodi se izgradnja istinski otvorenog, demokratskog sistema regionalne kolektivne bezbednosti i saradnje, koji bi trebalo da obezbedi jedinstvo evroatlantskog regiona, od Vankuvera do Vladivostoka. Na taj način sprečile bi se nove podele i obnova blokovski zasnovanog pristupa koji još istrajava u evropskoj arhitekturi oblikovanoj tokom „hladnoratovskog perioda”. Rusija poziva na izgradnju istinski ujedinjene Evrope bez linija podela kroz saradnju Rusije, Evropske unije i SAD-a na jednakim osnovama, što bi ojačalo pozicije evroatlantskih država u globalnoj konkurenciji.⁴⁷

S obzirom na to da odnosi SAD-a i Rusije utiču na međunarodne odnose u celini, veoma su značajne mere kojima su u poslednjih nekoliko godina ublažene napetosti između dveju zemalja. Nakon što je Barak Obama izabran za novog predsednika SAD-a, Medvedev je izjavio da su rusko-američki odnosi važan faktor u obezbeđenju stabilnosti u svetu. Obama je, zauzvrat, februara 2009. pozvao na „resetovanje” odnosa sa Rusijom – što je bio prvi pokazatelj daljih namera nove administracije SAD-a.

Na samitu SAD-a i Rusije održanom aprila 2009. u Londonu, predsednici dveju država dali su zajedničku izjavu o otvaranju pregovora o nuklearnom oružju i o američko-ruskim odnosima. Dve strane izrazile su spremnost da uspostave bližu saradnju u borbi protiv nuklearnog terorizma. Rusija je pristala da pomogne SAD-u i međunarodnoj zajednici u Avganistanu i Pakistanu, posebno u borbi protiv krijumčarenja narkotika iz Avganistana. Ona je dozvolila tranzit opreme SAD-a preko svoje teritorije za potrebe međunarodnih snaga u Avganistanu. Na kraju, dve strane su pozvale na nastavak šestostranih razgovora i založile se za denuklearizaciju Korejskog poluostrva.⁴⁸

46 Ibidem.

47 Ibidem.

48 Jim Nichol, “Russian Political, Economic, and Security Issues and U.S. Interests”, *CRS Report for Congress*, Congressional Research Service, Washington D.C, 2011, p. 24.

Odbacujući ideju da su Rusija i SAD predodređeni da budu neprijatelji, Barak Obama je pokazao spremnost da razvije novi ton i sadržinu u bilateralnom dijalogu sa Rusijom. Istovremeno, predsjednik Obama izjavio je da SAD neće odustati od određenih osnovnih pozicija koje su u prošlosti izazivale neslaganja sa Rusijom, kao što su ruske sfere uticaja, politika otvorenih vrata za zemlje koje žele da budu članice NATO-a, i insistiranje na vrednostima kao što su poštovanje ljudskih prava i demokratija. Dva strane su se, takođe, založile i za jačanje evroatlantske i evropske bezbednosti, uključujući OEBS i Savet NATO–Rusija.⁴⁹

U Strategiji nacionalne bezbednosti Rusije do 2020. godine, usvojenoj maja 2009, navodi se da će Rusija nastojati da izgradi ravnopravno i punopravno strateško partnerstvo sa SAD-om na osnovu zajedničkih interesa i uzimajući u obzir činjenicu da rusko-američki odnosi imaju veliki uticaj na stanje međunarodnih odnosa u celini. Kao prioritet saradnje navodi se postizanje novih sporazuma o razoružanju i kontroli naoružanja, o merama za izgradnju poverenja, neširenju oružja za masovno uništenje, za jačanje antiterorističke saradnje i rešavanje regionalnih sukoba. Pored toga, tvrdi se da će Rusija nastojati da održi paritet sa SAD-om u strateškom ofanzivnom naoružanju, čak i ako rasporedi sistem protivrakete odbrane u Evropi.⁵⁰

Bez izričitog pominjanja SAD-a, dokument navodi spisak pretnji koji uključuje politike pojedinih zemalja usmerene na postizanje nadmoći u vojnoj sferi, posebno u oblasti strateških nuklearnih snaga. Kao odgovor na pretnje, dokument navodi da Rusija mora da traži način da ide u korak sa američkom supersilom u oblasti strateških ofanzivnih raketa. Ipak, u Strategiji nacionalne bezbednosti navodi se i da će Rusija usvojiti pragmatični i racionalni pristup kako bi se izbegla skupa trka u naoružanju karakteristična za „hladnoratovski period”.⁵¹

U istom dokumentu Rusija podržava sveobuhvatno jačanje mehanizama za uspostavljanje bližih odnosa sa Evropskom unijom, uključujući i postepeno stvaranje zajedničkih oblasti saradnje u privredi, energetici, pravosuđu, unutrašnjim poslovima i spoljnoj i bezbednosnoj politici. Pored toga, navodi se i da je nacionalni interes Rusije formiranje evroatlantskog sistema kolektivne bezbednosti na jasnoj sporazumno-pravnoj osnovi.⁵²

49 David J. Kramer, “Resetting U.S.–Russian Relations: It Takes Two”, *The Washington Quarterly*, No.1, Center for Strategic and International Studies, Washington, 2010, p. 61.

50 “Стратегия национальной безопасности России до 2020 года”, Совет Федерации РФ, 19.04.2005г, Интернет, http://www.nsnbr.ru/strategiya_nb_rf.html.

51 Francisco José Ruiz González “European Union–Russia Relations, the ‘Eastern Partnership’, the Future of the OSCE, and their Consequences for the Common Security and Defence Policy (CSDP)”, op. cit., p. 200.

52 “Стратегия национальной безопасности России до 2020 года”, op. cit.

U poslednje vreme ostvareni su i konkretni rezultati u unapređenju odnosa SAD i Rusije. Iako SAD još Rusiju ne posmatra kao istinski ravnopravnog partnera u međunarodnim odnosima, više ne postoji opasnost da ona od strane Zapada bude marginalizovana kao irelevantna.

Rusija je danas važan partner Zapada u borbi protiv savremenih bezbednosnih izazova kao što su terorizam, ilegalna trgovina drogom i ljudima, širenje oružja za masovno uništenje, „pranje novca” i sl. Njena podrška značajna je i za rešavanje nekih od najkritičnijih pitanja u međunarodnim odnosima. Kao deo Kvarteta Rusija sa SAD-om, EU i UN učestvuje u bliskoistočnom mirovnom procesu, a značajna je i njena podrška politici Zapada prema razvoju nuklearnog programa u Iranu, ratu u Avganistanu, kao i nedavnim događajima u Severnoj Africi.

Jedan od najznačajnijih pokazatelja unapređenja odnosa Rusije i SAD-a svakako je potpisivanje novog Sporazuma o smanjenju strateškog ofanzivnog naoružanja (*Strategic arms regulation treaty – START*) aprila 2010. godine. Ovaj Sporazum zamenio je prethodni koji je potpisan 1991, a istekao decembra 2009. godine.⁵³

Pregovori Rusije i SAD-a o novom sporazumu započeli su aprila 2009. godine. Na samitu održanom jula 2009. predsednik Obama izjavio je da SAD želi da sa Rusijom sarađuje na ravnopravnim osnovama, imajući u vidu da su obe zemlje nuklearne supersile, kao i da uloga SAD-a „nije da diktira politiku širom sveta, već da bude partner sa drugim zemljama” u rešavanju globalnih problema. Pored toga, dve strane su se složile i da nastave vojne aktivnosti, koje su bile suspendovane od rusko-gruzijskog sukoba 2008. Na samitu održanom jula 2009. predsednik Obama je izjavio da je Gruzija pitanje oko kojeg su se dva predsednika „složila da se ne slažu”. Dve strane su se, međutim, saglasile da „niko nema interes da se obnavlja vojni konflikt”. Barak Obama je izjavio da Amerika neće priznati Južnu Osetiju i Abhaziju kao nezavisne države, kao i da ruska ideja o sferama uticaja u bivšim sovjetskim republikama ne pripada XXI veku.⁵⁴

Posle godinu dana pregovora SAD i Rusija su potpisali novi sporazum START. Potpisivanje ovog Sporazuma imalo je pre svega simboličko značenje, jer je svetu poslata pozitivna politička poruka a istovremeno obnovljen mehanizam za kontrolu naoružanja kao bitan element daljeg razvoja mera za izgradnju poverenja dveju strana. Novi sporazum predviđa da se nuklearni

53 Сергей Караганов, После “перезагрузки” Новая повестка дня для российско-американских отношений, *Российская газета – Федеральный выпуск*, №5298 (219) от 29 сентября 2010 г.

54 Jim Nichol, *Russian Political, Economic, and Security Issues and U.S. Interests*, op. cit., pp. 11–25.

arsenal dveh zemalja smanji za trećinu, a broj nosača skoro prepolovi. Preciznije rečeno, broj raspoređenih nuklearnih bojnih glava trebalo bi da se smanji sa 2.200 na najviše po 1.550, kao i da svaka strana zadrži 700 nosača kao što su interkontinentalne balističke rakete, podmornice i teški bombarderi. Novim ugovorom predviđeno je takođe i da se podmornice i teški bombarderi koji su preuređeni za konvencionalno naoružanje strogo kontrolišu, što bi trebalo da spreči njihovo ponovno prilagođavanje za nuklearno naoružanje. Polazeći od činjenice da postoji jasna povezanost između strateškog ofanzivnog i defanzivnog naoružanja, dve strane su predvidele mogućnost da, ukoliko dođe do promene odnosa snaga u strateškom defanzivnom naoružanju, preispitaju i dogovore se o daljim ograničenjima u ofanzivnom naoružanju.⁵⁵

EU je pozdravila potpisivanje sporazuma START, kao demonstraciju konkretnih koraka u pravcu dugoročne saradnje SAD-a, Rusije i Unije, zasnovane na poverenju. Ipak su zemlje Centralne i Istočne Evrope, s obzirom na pouke istorije, izrazile zabrinutost da bi SAD mogao da učini previše ustupaka Rusiji, iako se smatra da se ta strahovanja ne zasnivaju na realnosti. Članice Unije i NATO-a imaju isti bezbednosni okvir, a smanjenje arsenala strateškog nuklearnog naoružanja predstavlja jasan signal da dve nuklearne supersile žele da sarađuju, što je u interesu unapređenja globalne bezbednosti. Ocenjeno je da će novi START ojačati kontrolu naoružanja i globalni režim u sprečavanju širenja nuklearnog naoružanja.⁵⁶

Visoka predstavnica EU za spoljne poslove i bezbednosnu politiku i potpredsednica Evropske komisije Ketrin Ešton januara 2011. čestitala je ruskoj Državnoj dumi i Savetu Federacije na ratifikaciji novog sporazuma START. Tom prilikom istakla je da je ratifikacijom ovog Sporazuma otvoren put SAD-u i Rusiji – koji poseduju 95 procenata svetskih zaliha nuklearnog oružja – da ostvare napredak u ispunjavanju preuzetih obaveza o razoružanju i tako unaprede globalnu bezbednost. Pored toga, veruje se da će se smanjenjem broja raspoređenih strateških bojnih glava kao i uspostavljanjem sistema provere, unaprediti kontrola naoružanja i globalni režim neširenja oružja za masovno uništavanje. Ovo je u skladu sa pristupom EU koja se već dugo zalaže za sveobuhvatni pristup koji bi podrazumevao zajedničke napore međunarodne zajednice na rešavanju pitanja razoružanja, kontrole naoružanja i njegovog neširenja. U ovom kontekstu, Ketrin

55 „Novi Ugovor o strateškom ofanzivnom naoružanju postao realnost”. *Glas Rusije*, Internet izdanje, <http://serbian.ruvr.ru/2010/04/08/6185356.html>.

56 “EU Declaration by HR Ashton supporting ratification of new strategic arms reduction treaty (START)”, Internet, http://www.europa-eu-un.org/articles/en/article_10441_en.htm.

Ešton ponovila je punu podršku Unije naporima Vlade Sjedinjenih Američkih Država i Rusije.⁵⁷

Postoje mišljenja da su novim sporazumom START stvoreni preduslovi da i ostale zemlje smanje svoje nuklearne snage. Kao argument i primer navodi se da su nakon zaključivanja prvog sporazuma Francuska i Velika Britanija smanjile svoje nuklearne arsenale.⁵⁸

Novi sporazum je, po oceni Rusije, prvi dokument te vrste koji u svim svojim segmentima obezbeđuje ravnopravnost i u potpunosti izlazi u susret bezbednosnim interesima Rusije. Pošto američki antiraketni štit u Evropi nije uključen u Sporazum, Rusija je zadržala pravo da iz njega istupi, ukoliko se ustanovi da američki planovi o protivraketonom štitu ugrožavaju njenu bezbednost.

Ovo pokazuje da i nakon stupanja na snagu sporazuma START, razlike u mišljenjima u pogledu strateške stabilnosti Rusije i SAD-a i dalje ostaju, kao i da će protivraketonna odbrana SAD-a i dalje biti kamen spoticanja.⁵⁹

Rusija smatra da dalji razvoj američkog sistema protivraketonne odbrane u Evropi ne odgovara sadašnjim raketnim pretnjama. Ona nastoji da ubedi SAD da ne povlači jednostrane poteze u ovoj oblasti, ukazujući na to kako bi ovo moglo da vodi destabilizaciji međunarodne situacije i da inspiriše ostale zemlje da počnu da razmišljaju na sličan način, što bi moglo dovesti do trke u raketnom naoružanju.⁶⁰ Stav Rusije je da bi otklanjanje opasnosti od raketnog napada trebalo da počne zajedničkom procenom te opasnosti, u kojoj bi učestvovala i Rusija, a da bi tek nakon toga trebalo razmotriti moguće načine za prevladavanje ovih problema. Ona predlaže da se umesto jednostranog sistema protivraketonne odbrane uspostavi multilateralni režim protivraketonne bezbednosti.

57 „Statement by Catherine Ashton, European Union High Representative for Foreign Affairs and Security Policy, on ratification by the Russian Federation Council of the START Treaty (26/01/2011)”, Internet, http://eeas.europa.eu/delegations/russia/press_corner/all_news/news/2011/20110126_01_en.htm.

58 “Ruski eksperti: novi Ugovor o strateškom ofanzivnom naoružanju će podstaknuti globalno razoružanje”, *Glas Rusije*, Internet izdanje, <http://serbian.ruvr.ru/2010/04/08/6186224.html>.

59 Marcin Kaczmarski, “Disputes of interpretation following US Senate’s ratification of START treaty”, *EAST WEEK*, Analytical Newsletter for Eastern Europe, Russia, Caucasus, Central Asia, Issue 42 (235), Centre for Eastern Studies, Warszawa, 2010, p. 5.

60 Miroslav Lazanski, „Globalni NATO opasan po Rusiju”, Intervju: Nikolaj Makarov, načelnik Generalštaba oružanih snaga Rusije, *Politika*, 20/10/2010, Internet izdanje, <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Globalni-NATO-opasan-po-Rusiju.lt.html>.

Sa druge strane, SAD nastoji da uveri Rusiju kako sistem protivrakatne odbrane koji želi da razmesti po Evropi nije usmeren protiv nje, već da mu je isključiva namera zaštita SAD-a, njegovih saveznika i partnera od opasnosti koje potiču od zemalja kao što je Iran. U skladu sa tim SAD izražava spremnost da u ovoj oblasti saraduje sa Rusijom, a kao jedan od načina saradnje predlaže razmenu tehnologija i informacija o raketnim aktivnostima trećih zemalja, što bi trebalo da unapredi bezbednost i Rusije i SAD-a. Kao odgovor na ovakvo obrazloženje SAD-a Rusija je predložila da se, umesto u istočnoj Evropi, sistem protivrakatne odbrane razmesti u Azerbejdžanu, kao i da u tome učestvuje i Rusija. Na taj način bi se omogućio adekvatan odgovor u slučaju napada Irana ili Severne Koreje, a Rusija uverila da ovaj sistem ne predstavlja opasnost po njenu bezbednost.⁶¹ Iako je spremna da sa SAD-om saraduje na izgradnji zajedničkog sistema protivrakatne odbrane, ona se pribojava da se pod izgovorom njenog uključivanja u projekat krije nastojanje da se kapaciteti američke protivrakatne odbrane u Evropi rasporede bez njenog većeg protivljenja.⁶²

Rusija danas vodi pragmatičnu spoljnu politiku zasnovanu na tzv. „multivektorskoj saradnji”. Poseban spoljnopolitički prioritet predstavlja jačanje i očuvanje moći i uticaja na tzv. „postsovjetskom prostoru”. Iako se ZND nije pokazao dovoljno uspešnom integracijom na prostoru bivšeg SSSR-a, u njegovom okviru postoji više oblika saradnje, kao što su Savez Rusije i Belorusije, Evroazijska ekonomska zajednica, Carinska unija Rusije, Belorusije i Kazahstana, ili Organizacija ugovora o kolektivnoj bezbednosti. Tu je i saradnja u okviru Šangajske organizacije u kojoj učestvuju Rusija, Kina i četiri centralnoazijske države koje su bile su sastavu SSSR-a: Kazahstan, Tadžikistan, Kirgistan i Uzbekistan. Takođe, Rusija u okviru tzv. „BRIC grupe” blisko saraduje sa Brazilom, Indijom i Kinom.

Efikasna borba sa nizom novih pretnji i izazova u svetu će, u krajnjoj liniji, zahtevati restrukturiranje odnosa EU i NATO-a, i razvoj konkretnije strategije za saradnju SAD-a, EU i Rusije. Pri tome bi EU trebalo da igra značajniju ulogu nego do sada. U ovom pogledu postoji više neiskorišćenih mogućnosti za saradnju Rusije, EU i SAD-a.⁶³ Uticaj Unije u svetu zavisice i od njene spremnosti i sposobnosti da doprinese rešavanju međunarodnih bezbednosnih problema. Odluke da pošalje EULEX (*European Union Rule of Law Mission*

61 Miljan Filimonović, *Spoljna politika Ruske Federacije*, Infinitas, Beograd, 2010, str. 47–48.

62 „SAD vide u Rusiji partnera po pitanju PRO”, *Glas Rusije*, 24/06/20, Internet izdanje, <http://serbian.ruvr.ru/2010/06/24/10645633.html>.

63 Hall Gardner, *NATO and the European Union: new world, new Europe, new threats*, Ashgate Publishing, Hampshire, 2004, p. 167.

Kosovo / Misija vladavine prava Evropske unije na Kosovu i Metohiji) na Kosovo i posmatračku misiju u Gruziju predstavljaju korake prema preuzimanju veće odgovornosti Unije u rešavanju sukoba.⁶⁴

Postoje mišljenja da SAD i EU imaju različite stavove prema bezbednosnoj politici Rusije. U skladu sa tim navodi se da SAD politiku Rusije ocenjuje u kontekstu sopstvenih globalnih interesa i perspektive, dok se zemlje EU usredsređuju na bezbednosne implikacije ruskih akcija u Evropi. Štaviše, o nekim pitanjima, kao što je uloga Ujedinjenih nacija u međunarodnim odnosima, stavovi Unije bliži su stavovima Rusije nego SAD-a. Slično tome, politika Rusije prema SAD-u i prema EU zasniva se na različitim pristupima: Rusija i dalje od SAD-a traži priznanje da je ravnopravni globalni partner, dok su njeni ciljevi prema Uniji više regionalno orijentisani.⁶⁵

Sa druge strane, iako SAD i EU dele isti ili sličan skup normativnih pristupa kada je u pitanju Rusija, ova zemlja zauzima različito mesto u strateškom razmišljanju transatlantskih partnera. Za SAD, kao svetsku silu sa globalnim bezbednosnim interesima, Rusija je, pre svega, važna kao faktor u rešavanju ostalih otvorenih bezbednosnih pitanja poput kontrole nuklearnog naoružanja, neširenja oružja za masovno uništavanje, Irana, Avganistana i bliskoistočnog mirovnog procesa. Odnosi SAD-a i Rusije nemaju značajnu ekonomsku dimenziju i uzajamnu zavisnost koja karakteriše odnose Rusije sa EU.⁶⁶

Iako, uopšteno govoreći, SAD podržava politiku EU prema Rusiji i posmatra je kao komplementarnu američkim ciljevima, Unija ne želi hegemonističku dominaciju Amerike u evropskim i globalnim poslovima. Unija nastoji da postane značajan akter u multipolarnom svetu, i više se ne miri sa sekundarnom ulogom u transatlantskim odnosima. Francuska je, kao predsedavajući EU, u više navrata naglašavala da bi EU trebalo da sa SAD-om jednako učestvuje u rešavanju otvorenih međunarodnih pitanja. Predsednik Evropske komisije Žoze Manuel Barozo takođe je izrazio nadu da će predsednik Obama biti u stanju da promeni trenutnu situaciju u evro-američkim odnosima kako bi se stvorilo ravnopravno partnerstvo novog tipa. Istovremeno, stabilni međunarodni bezbednosni poredak ne može se postići bez bliske saradnje sa Rusijom i uzimanja u obzir svih

64 Stanley R. Sloan, "NATO beyond Russia", in: Aurel Braun (ed.) *NATO–Russia relations in the Twenty-First Century*, Routledge, London, 2008, pp. 72–91.

65 Angela Stent, "American views on Russian security policy and EU–Russian relations", *op. cit.*

66 Manfred Huterer, "The Russia Factor in Transatlantic Relations and New Opportunities for U.S.-EU -Russia Cooperation", *Foreign Policy at Brookings, Working Paper*, No. 4, The Brookings Institution, Washington, D.C, 2010, p. 6.

bezbednosnih interesa i savremenih potreba. Na osnovu ovakvih stavova, veruje se da bi trilateralni pristup SAD-a, EU i Rusije značajno mogao da unapredi bezbednost svih strana i da čvršće veže Rusiju za evroatlantsko jezgro.⁶⁷

U skladu sa tim je i stav da su za rešavanje problema evroatlantske bezbednosti potrebne ozbiljne i otvorene diskusije Rusije, EU i SAD-a. Pri tome bi trebalo imati u vidu da je „post-hladnoratovski” bezbednosni sistem daleko od savremenih potreba i interesa međunarodne zajednice, da izaziva tenzije i neslaganja koja se, s vremena na vreme, ispoljavaju u odnosima Rusije, EU i SAD-a. Rusija smatra da SAD i zemlje EU u praksi i dalje ne odvajaju pitanje opšte evropske bezbednosti od NATO-a. Rusija se zalaže za potpisivanje novog sporazuma o evropskoj bezbednosti čime bi se, po njenom mišljenju, završio i „intelektualno nedovršeni”, Hladni rat u Evropi.⁶⁸ Međutim, uprkos „otopljavanju” međusobnih odnosa, ne može se očekivati da će SAD u bliskoj budućnosti napustiti globalnu strategiju održanja dominantne pozicije u svetu. Zbog toga neće biti lako prevazići protivrečnosti u stavovima SAD-a, EU i Rusije kada je reč o načinima rešavanja strateških izazova u savremenim međunarodnim odnosima.

LITERATURA

1. Alcaro, Riccardo & Alessandri, Emiliano, “Re-setting US-EU-Russia Relations. Moving beyond Rhetoric”, *Documenti IAI 0919*, Istituto Affari Internazionali, Roma, 2009.
2. Бордачев, Тимофей, *Пределы Европеизации. Россия и Европейский союз в 1991 – 2007 годах: теория и практика отношений*, Европа, Москва, 2007.
3. Donaldson, H. Robert and Noguee, L. Joseph, *The Foreign Policy of Russia: Changing Systems Enduring Interests*, Sharpe, Armonk, New York, 1998.
4. Дугин, Александар, *Основи геополитике*, књига 1, Геополитичка будућност Русије, Екопрес, Зрењанин, 2004.
5. Filimonović, Miljan, *Spoljna politika Ruske Federacije*, Infinitas, Beograd, 2010.
6. Gardner, Hall, *NATO and the European Union: new world, new Europe, new threats*, Ashgate Publishing, Hampshire, 2004.

67 George Voskopoulos, “U.S.Terrorism, International Security, and Leadership: Toward a U.S.–EU – Russia Security Triangle”, op. cit., p. 166.

68 Riccardo Alcaro, Emiliano Alessandri, “Engaging Russia: Prospects for a Long-Term European Security Compact”, op. cit., p. 8.

7. Hancock, J. Kathleen, “Russia: Great Power Image versus Economic Reality”, *Asian Perspective*, Vol. 31, No. 4, Institute for Far Eastern Studies Kyungnam University, Seoul, 2007.
8. Huterer, Manfred, “The Russia Factor in Transatlantic Relations and New Opportunities for U.S.-EU-Russia Cooperation”, *Foreign Policy at Brookings, Working Paper*, No. 4, The Brookings Institution, Washington, D.C, 2010.
9. Johansson-Nogues, Elisabeth, *The Construction of an EU foreign policy identity*, Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona, 2008.
10. José Ruiz González, Francisco, “European Union-Russia Relations, the “Eastern Partnership”, the Future of the OSCE, and their Consequences for the Common Security and Defence Policy (CSDP)”, *The European Security and defence policy (ESDP) after the Entry into Force of the Lisbon Treaty*, Spanish Institute for Strategic Studies, Working Group, No 5/09, Madrid, 2010.
11. Kaczmarek, Marcin, “Disputes of interpretation following US Senate’s ratification of START treaty”, *EAST WEEK*, Analytical Newsletter for Eastern Europe, Russia, Caucasus, Central Asia, Issue 42 (235), Centre for Eastern Studies, Warszawa, 2010.
12. Kaczmarek, Marcin, “Russia’s revisionist policy towards the West”, *OSW Studies*, Issue 33, Centre for Eastern Studies, Warszawa, 2009.
13. Kaczmarek, Marcin, *The Russian Factor in the Policy of the European Union Towards International Crises*, Natolin Paper 36, Warsaw: Natolin European Centre, 2009.
14. Kanet, E. Roger, “Russia and Europe: An Imbalanced Relationship”, in: *US-EU-Russia: New Strategic Dynamics after Bush*, *ACDIS Occasional Paper*, Vol. XVII, No. 1, University of Illinois, Illinois, 2008/9.
15. Khudoley, Konstantin, “Russia and the European Union: New opportunities, new challenges”, in: Arkady Moshes (ed.), *Rethinking the Respective Strategies of Russia and the European Union*, Special FIIA Report, Carnegie Moscow Center, The Finnish Institute of International Affairs Helsinki, Moscow, 2003.
16. Kobrinskaya, Irina, “The Multispeed Commonwealth”, *Russia in Global Affairs*, Vol. 2, No. 1, Moscow, 2004.
17. Караганов, Сергей, После “перезагрузки” Новая повестка дня для российско-американских отношений, *Российская газета – Федеральный выпуск*, № 5298 (219) от 29 сентября 2010 г.

18. Kramer, J. David, “Resetting U.S.-Russian Relations: It Takes Two”, *The Washington Quarterly*, No.1, Center for Strategic and International Studies, Washington, 2010.
19. Kurjak, Jelica, *Perestrojka u SSSR: izvori, smisao, sadržina i izgledi*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1988.
20. Kurjak, Jelica, *Političke promene u Rusiji 1990-1996*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2000.
21. Lazanski, Miroslav, „Globalni NATO opasan po Rusiju”, Intervju: Nikolaj Makarov, načelnik Generalštaba oružanih snaga Rusije, *Politika*, 20/10/2010, Internet izdanje, <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Globalni-NATO-opasan-po-Rusiju.lt.html>.
22. Light, Margot, “Keynote Article: Russia and the EU: Strategic Partners or Strategic Rivals?”, *Journal of Common Market Studies Annual Review of the European Union in 2007*, Vol. 46, Blackwell Publishing, Oxford, 2008.
23. Lukyanov, Fyodor, Putin’s Russia: “The Quest for a New Place”, *Social research*, Vol. 76, No. 1, Western Social Science Association, New York, 2009.
24. Лушков, Михајлович Јуриј, *Буђење Русије*, Филип Вишњић, Београд, 2008.
25. Lynch, Dov, “The Security Dimension of the European Neighbourhood Policy”, *The International Spectator*, No.1, Istituto Affari Internazionali, Routledge, Rome, 2005.
26. Merkushev, Vitaly, “Relations between Russia and the EU”, *Perspectives on European Politics and Society*, Routledge, Leiden, 2005.
27. Милошевић, Ђорђе, *Русија на раскрсју*, Прометеј, Нови Сад, 2003.
28. Monaghan, Andrew, “‘An enemy at the gates’ or ‘from victory to victory’? Russian foreign policy”, *International Affairs*, 84: 4, Royal Institute of International Affairs, London, 2008.
29. Nichol, Jim, “Russian Political, Economic, and Security Issues and U.S. Interests”, *CRS Report for Congress*, Congressional Research Service, Washington D.C, 2011.
30. Петровић, Драган, *Русија и Европа*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2010.
31. Rotfeld, Adam Daniel, “Transforming Foreign and Security Policies”, *American Foreign Policy Interests*, Vol. 29, Issue 1, Routledge, New York, 2007.

32. Sakwa, Richard, “New Cold War’ or twenty years’ crisis? Russia and international politics”, *International Affairs* 84: 2, Royal Institute of International Affairs, London, 2008.
33. Shakurova, Ilsiya, “European Union – Russian Relations after the Last EU Enlargement”, *Comparing and Inter-Relating the European Union and the Russian Federation*, Andreas Langenohl and Kirsten Westphal (eds.), No. 30, Universität Gießen, Bonn, 2006.
34. Sloan, R. Stanley, “NATO beyond Russia”, in: Aurel Braun (ed.), *NATO-Russia relations in the Twenty-First Century*, Routledge, London, 2008.
35. Stent, Angela, “American views on Russian security policy and EU–Russian relations”, Prepared for the IISS/CEPS European Security Forum, Brussels, January 14, 2002, Internet, <http://www.eusec.org/stent.htm>.
36. Тренин, Дмитрий, „Политические отношения России с США и Евросоюзом: союзники, партнеры, соперники?”, Интеграция и идентичность: Россия как “новый Запад”, Москва, 2006.
37. “EU Declaration by HR Ashton supporting ratification of new strategic arms reduction treaty (START)”, Internet, http://www.europa-eu-un.org/articles/en/article_10441_en.htm.
38. “Statement by Catherine Ashton, European Union High Representative for Foreign Affairs and Security Policy, on ratification by the Russian Federation Council of the START Treaty (26/01/2011)”, Internet, http://eeas.europa.eu/delegations/russia/press_corner/all_news/news/2011/20110126_01_en.htm.
39. “The Anti-Ballistic Missile (ABM) Treaty at a Glance”, Internet, <http://www.armscontrol.org/factsheets/abmtreaty>.
40. “U.S.–Russia Relations”, Internet, <http://www.bits.de/NRANEU/US-Russia.htm>.
41. „Novi Ugovor o strateškom ofanzivnom naoružanju postao realnost”. *Glas Rusije*, Internet izdanje, <http://serbian.ruvr.ru/2010/04/08/6185356.html>.
42. „Ruski eksperti: novi Ugovor o strateškom ofanzivnom naoružanju će podstaknuti globalno razoružanje”, *Glas Rusije*, Internet izdanje, <http://serbian.ruvr.ru/2010/04/08/6186224.html>.
43. „SAD vide u Rusiji partnera po pitanju PRO”, *Glas Rusije*, Internet izdanje, <http://serbian.ruvr.ru/2010/06/24/10645633.html>.
44. “Концепция внешней политики Российской Федерации”, 12 июля 2008 года, Интернет, <http://www.kremlin.ru/text/docs/2008/07/204108.shtml>.

45. “Стратегия национальной безопасности России до 2020 года”, Совет Федерации РФ, 19.04.2005г, Интернет, http://www.nsnbr.ru/strategiya_nb_rf.html.
46. Voskopoulos, George, “U.S.Terrorism, International Security, and Leadership: Toward a U.S.–EU–Russia Security Triangle”, *Demokratizatsiya*, Vol. 11, The World Affairs Institute, Washington, DC, 2003.
47. Живанов, Сава, *Русија у време Јелџина – друштвени процеси и политичко организовање (1990-1999)*, Факултет политичких наука, Београд, 2002.

Dr. Ana JOVIĆ LAZIĆ

**THE RELATIONS IN THE USA-EU-RUSSIA TRIANGLE AND THEIR
IMPACT ON GLOBAL INTERNATIONAL RELATIONS**

ABSTRACT

The paper seeks to explain the basic characteristics, tendencies and perspectives of relations in the USA-EU-Russia triangle and their significance and impact in the wider international context. The author explains the circumstances and the problems the USA, EU and Russia face in their mutual cooperation, as well as the impact of this strategically important cooperation on the overall international relations. She points to the fact that in addition to the many common interests, there are significant differences and contradictions in both international positions, as well as in the immediate and long term goals of the USA, EU and Russia. It is emphasized that an effective fight with a series of new threats and challenges in the world, will ultimately require the restructuring of relations between the EU and NATO, as well as the development of specific strategies for cooperation between USA, EU and Russia. At the same time, as was stated, the EU should play a greater role than before. It is concluded that in this respect there are many unused opportunities for cooperation between Russia, EU and USA, and that the impact of the EU in the world depends upon EU's willingness and ability to contribute to resolving international security problems.

Key words: European Union, Russian Federation, USA, international relations